

Тетяна Єлова –
Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки (м.Луцьк)

Професійне самовизначення як педагогічна категорія

У статті описано історичний аспект сутності поняття професійного самовизначення особистості, підходи філософів, психологів та педагогів до процесу формування цього поняття в різні історичні періоди розвитку людства. На основі історичного аналізу професійне самовизначення розглядається як педагогічна категорія, котра характеризує взаємозв'язки та взаємозалежності між змістом професійного педагогічного знання (від визначення об'єкта до виділення педагогічних технологій) та характеристиками особистості, розвиток та прояв яких людиною засновується на інформаційно-насиченому педагогічному супроводі.

Зроблено висновок, що інноваційність та недостатня теоретико-методологічна розробка нового підходу до професійного самовизначення особистості полягає в забезпеченні необхідного державі та суспільству результату на основі вибору особистістю інформації про той чи інший вид професійної діяльності. Отже, виникає необхідність побудови концепції, моделі та розробки програми соціально-педагогічного супроводу особистості в системний процес її професійного самовизначення.

Ключові слова: професійне самовизначення, професійне знання, характеристики особистості.

Постановка проблеми у загальному вигляді та зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Проблема професійного самовизначення стає все більш актуальною на сьогодні. Вірно обрана професія впливає не лише на визначення життєвих планів людини, на підвищення самоповаги та позитивне ставлення до себе, а й на суспільство загалом, адже професійне самовизначення – це вибір того напрямку діяльності, в котрому людина може себе реалізувати та провину найкращим чином, бути найбільш корисною суспільству, в якому живе.

Саме в обраній професії людина знаходить сенс, який допоможе їй у процесі особистісного розвитку і, відповідно, у розвитку суспільства. Особистість в дорослому віці повинна усвідомлювати, що сьогодні домогтися успіху може тільки той, хто хорошу професійну підготовку, володіє навичками спілкування, здатністю пристосовуватись до мінливих умов праці, витримувати конкуренцію за наявності безробіття. Тому однією з проблем сучасного суспільства є проблема професійного самовизначення старшокласників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній психолого-педагогічній літературі накопичений суттєвий досвід в галузі теорії професійного самовизначення, котрий безперечно визначив підхід до цієї проблеми.

У педагогічній науці існує достатня кількість методологічних, теоретичних, прикладних досліджень у галузі професійного самовизначення та професійного становлення молоді. У них розкриваються фундаментальні питання професійної підготовки (К. Альбуханова-Славська, Ю. Алферова, С. Батищев, Г. Костюк, В. Моляко) та сутнісні характеристики професійного самовизначення (Л. Виготський, А. Леонт'єв, К. Платонов, та ін.), висвітлюються питання впливу вікових особливостей на процес професійного самовизначення (Л. Божович, Я. Коломінський, І. Кон, А. Мудрик та ін.), обґрунтовуються педагогічні умови професійного самовизначення (Д. Закатнов, В. Мадзігон, Є. Павлютенков, А. Сазонов, В. Сидоренко, В. Симоненко, М. Тименко, Б. Федоришин, С. Чистякова).

Метою статті є опис історичного аспекту сутності поняття професійного самовизначення особистості, підходів філософів, психологів та педагогів до процесу формування цього поняття в різні історичні періоди розвитку людства; на основі історичного аналізу проаналізувати професійне самовизначення як педагогічну категорію.

Виклад основного матеріалу дослідження. Починаючи з початкових етапів становлення суспільства, його структур та, як наслідок, упорядкованої системи соціальних та економічних відносин, людство усвідомлювало необхідність самореалізації в певній

галузі діяльності, що виявлялось основою самовизначення особистості. Таким чином, виникає соціально та педагогічно обумовлена проблема професійного самовизначення особистості.

Це питання найгостріше постає у процесі діяльності одного з головних соціальних інститутів суспільства – системі професійної освіти, становлення та розвиток якої є досить тривалим процесом протягом 40 тис. років.

Початок цього процесу закладено в системі соціального навчання, котрий здійснювався у період стародавніх цивілізацій (Греція, Рим, Мижиріччя), а також у перших системах виховання та навчання, що склались у Стародавньому Китаї та Індії. Людство починає усвідомлювати необхідність співвіднесення діяльності особистості та підготовки до активної життєдіяльності та тих результатів, котрі вона відтворює на основі певного рівня сформованості уявлень про власні психофізіологічні та соціальні можливості. Найраціональнішим способом розв'язання цієї проблеми є створення спеціального соціального інституту – системи освіти, яка з допомогою спеціальних структур та дій створює передумови для самовизначення особистості.

Підготовка дитини до самовизначення є одним із основних завдань школи будь-якого типу та рівня протягом усього періоду розвитку людства. На початку основним збудником особистості до пошуку сенсу власної життєдіяльності є педагог, який закладав основу співвіднесення соціального навчання і спеціального навчання з метою спонукання людини до цілісного визначення своєї сутності, свого призначення в цьому світі та способів його досягнення. Конфуцій відмічає, що основним змістом занять педагога та учня у стародавньому світі є не лише визначення власного професійного призначення, а й перш за все соціального змісту цієї діяльності та усвідомлення себе як якісного фахівця. Тому професійне самовизначення можливе лише у спеціально створених установах та починається з моменту навчання у них. Сутність професійного самовизначення полягала в усвідомленні соціальної цінності своєї праці. У період формування людської культури вона розкривається на основі загальносоціального визначення особистості. Його якісні характеристики взаємопов'язані з наявністю спеціальних умінь та готовністю особистості дотримуватись установлених традицій та норм тієї соціальної групи, до якої вона належить.

Іншої позиції дотримуються М. Монтень, Ж.-Ж. Руссо та В. де Бове, які стверджують індивідуальний характер самовизначення особистості та необхідність звільнення цього процесу від соціальних умовностей та соціальних норм. Однак, в цих концепціях містяться гносеологічні протиріччя мети та результатів самовизначення.

Особливу роль в розвитку теорії і практиці самовизначення особистості відіграла епоха Відродження і, зокрема, рух гуманістів (Е. Ротердамський, Т. Мор, Т. Капанелла, Т. Еліот). Вони вперше обґрунтували значення освіти для соціального самовизначення особистості, розглядаючи школу як інститут соціалізації людини. Науковці також наполягали на необхідності гуманістичного підходу до виховання загалом і усвідомлення ролі праці у процесі самовизначення людини зокрема. Розділивши навчання і працю вони стверджують важливість використання результатів навчання у процесі трудової діяльності. Крім того, представники цього історичного періоду роблять спроби визначення гендерних характеристик досліджуваного процесу. Таким чином, культура епохи Відродження на основі гуманістичної парадигми розвитку особистості в наявних соціально-економічних умовах формування державності розглядає процес професійного самовизначення як природне свідоме входження особистості в культурний рівень певного виду праці на основі наявних у людини індивідуально-особистісних особливостей. В цьому русі вперше особистість пробуджується до усвідомленого професійного самопізнання, на основі якого будується готовність до професійної самореалізації для досягнення певного рівня самоздійснення.

Помітну роль у розвитку теорії і практики самовизначення особистості відіграла творчість філософа і педагога Дж. Локка, ідеї котрого продовжили традиції Афінської системи виховання та створили основи для принципово іншого змісту поняття самовизначення особистості – це необхідність підготовки людини «для ділових занять у реальному світі».

Важливим етапом у розвитку концепції самовизначення є період становлення європейської державності, що сприяє переростанню ідей про взаємозв'язок праці та самовизначення особистості і теорії професійного навчання, тобто формування особистості, яка долучається до потрібних державі професій. Особливо повно аналізує цю ситуацію Й. Песталоцці, який у своїх творах стверджує, що праця не є лише проявом дозвіллевих інтересів вільної людини, а передусім відповіддю на потребу держави в певних професіях. Виникає ситуація «віддаленості» душі від росту особистості у процесі трудової діяльності. Тобто, у випадку, «коли професія усвідомлюється як необхідна частина органічної сукупності культури в її тісно взаємно переплетених стосунках з усіма сторонами життя природи та іншими видами людської праці, з рутинної роботи вона перетворюється на покликання людини» [2, С. 129-130.]. Виникають два основні напрями у підготовці особистості до самовизначення в умовах державної системи освіти – професійна та трудова.

Професійна школа, зміст якої представлений у роботах Я.-А. Коменського, Й. Гербарта, Ф. Рабле, як правило, забезпечувала можливість формування готовності до відтворення догматично сприйнятого знання та умінь в рамках наявного рівня розвитку як професійного середовища загалом, так і окремого виду професійної діяльності.

Професійна школа всім змістом процесу навчання та взаємовідносин, що склались між педагогами та учнями, формувала готовність людини до пасивного сприйняття накопичених знань та умінь, які характеризували не об'єктивний рівень досягнутого суспільством соціокультурного та економічного розвитку, а суб'єктивно відтворений педагогом рівень володіння конкретною професією та справою. Процес реалізації всебічної та самостійної обробки навчального матеріалу та дух формування дослідницького інтересу у цій школі був відсутнім. Тобто, інтерес учнів обмежувався колом засвоєння соціально прагматичних умінь.

Г. Кершенштайнер запропонував концепцію школи майбутнього, котра відрізнялась від професійної школи. У його трудовій школі вперше обґрунтовано важливість реалізації громадянської спрямованості самовизначення людини. Зміст такого взаємозв'язку полягає у цілісному співвіднесенні розвитку особистості та готовності заявити рівень власної культури та наявної громадянської позиції через якість своєї праці [2, С. 139.]. Отже, процес самовизначення стає одним з ключових моментів визначення особистісної позиції, її світогляду та духовно-морального змісту її вчинків.

Цілком природно, що процес самовизначення та готовність особистості до цього процесу є наслідком не тільки розвитку особистості, а й результатом реалізації освітньої мети, навколо якої розгортались дискусії кінця XIX – початку XX століття. В. Лай у своїх дослідженнях «педагогіки дії» стверджував класичну формулу рефлексії само визначеної особистості – «стимул – реакція». З його точки зору ефективність самовизначення пов'язана передусім з готовністю представників соціального середовища вступати у якість джерела соціалізації особистості. Головним чинником самовизначення стає вміння цього джерела визначити сукупність стимулів, які мотивують людину до певного виду реагування. У дослідженнях А. Леонтьєва, В. Мясичева, Л. Виготського та інших доводиться, що за будь-якої якості реалізації досвіду життєдіяльності особистість усвідомлює та переробляє сукупність символів, що надходять, а не просто відтворює той спосіб реагування, запрограмований у стимулі. Тобто особистість відтворює суб'єктивну інтерпретацію сприйнятого стимулу.

Узагальнюючи наявні дослідження (Й. Гербарт, Дж. Дьюї, А. Дістервег, Г. Кершенштайнер, Я.-А. Коменський, Ф. Рабле та ін.) з проблеми самовизначення особистості та зародження загальнолюдської культури, можна стверджувати, що процес самовизначення особистості складався з допомогою досвіду на основі інформації, яку людина отримувала з таких основних джерел, як: традиції сімейно-побутової культури, сукупність конфесійних догм, перелік законодавчих та нормативних актів відповідної держави та моральні правила життєдіяльності, які визначались суспільством для окремих соціальних груп.

Варто зазначити, що, з одного боку, обмеженість отримання людиною інформації була пов'язана із способами її доставки та обмеженням її розповсюдження з боку правлячих груп. З іншого боку поставала яскравіше виражена автономність самовизначення в межах обраної людиною інформації, яка ототожнювалась нею зі знанням та використовувалась для накопичення досвіду життєдіяльності.

XIX та початок XX століття стали періодом інтенсивного розвитку основних ознак капіталізації соціально-економічних систем більшості європейських держав, які активно вибудовували концепцію матеріального формування готовності особистості до професійного самовизначення. Його зміст в цей період концентрувався навкруги ідеї диференціації професійного самовизначення з урахуванням соціального походження та приналежності особистості до соціальної групи суспільства. Структура професійного самовизначення особистості складається з мотивації, визначення життєвих цінностей, позиції та відповідного пошуку нового змісту та способів самовизначення.

У кінці XX – на початку XXI століття відбулася зміна системи цінностей та менталітету громадян стосовно мети, мотивації, спрямованості, змісту та результативності самовизначення. Відбулася зміна усієї парадигми самовизначення, яка на сьогодні визначається як досягнення самодостатності суспільних структур на основі прагнення окремої особистості до досягнення максимально можливого та соціально значимого результату в обраній галузі діяльності. Необхідно відмітити і багатозначність прояву усіх компонентів самовизначення особистості, спільною рисою яких є прагнення до самодіяльної побудови самовизначення як процесу, котрий забезпечує не лише моральне схвалення індивідуальної дії з боку суспільства та соціальної групи, а й досягнення індивідуально значимого результату у цьому процесі. Яскравим прикладом такої позиції може служити поява ставлення до освіти як до товару, вклад в який забезпечить можливість не лише прояву своїх здібностей, а й забезпечення необхідного соціального значення.

Аналіз поняття професійного самовизначення в історії розвитку наукового знання та практичного досвіду є однією з основ формування підходів до розгляду сутності самопізнання та саморозвитку особистості.

У теоретичній літературі немає єдиної теоретико-методологічної та методичної позиції стосовно структури та сутності самовизначення особистості в її професійному аспекті. Визначення змісту професійного самовизначення є досі невирішеним завданням. Тому звернення до цієї проблеми займає важливе місце у творчому пошуку не лише педагогів, а й психологів, філософів, методологів, письменників, представників різних напрямів науки та мистецтва. Однак, можна сказати, що сутність професійного самовизначення полягає у самостійному та усвідомленому пошуку та знаходженні сенсу в обраній, засвоюваній та виконуваній роботі та всієї життєдіяльності у визначеній культурно-історичній або соціально-економічній ситуації.

Професійне самовизначення як педагогічна категорія визначається як наукове поняття педагогіки, котре виражає найбільш загальні властивості та взаємозв'язок самовизначення особистості з її розвитком.

Перед особистістю постійно виникають проблеми, що вимагають від неї визначення власного ставлення до професій, аналізу та рефлексії професійних досягнень, прийняття рішення в обранні фаху або його зміни, уточнення та корекції кар'єри.

У сучасній педагогічній науці професійне самовизначення особистості вивчається з різних позицій і точок зору: як здібність, можливість та готовність людини будувати своє життя відповідно до власної індивідуальності; як здатність до саморегуляції та як спосіб взаємодії особистості та суспільства.

У дослідженнях вчених вказується взаємозв'язок професійного самовизначення особистості з такими поняттями як якість розвитку та рівень вихованості особистості, її готовність не лише до адаптивного, а й до творчого прояву в професійній діяльності, результати якої все більше залежать від інформаційного забезпечення людини та її готовності до варіативного й диференційованого прояву себе в системі сукупності професійно значимих дій.

Педагогічне самовизначення – це узагальнююча категорія педагогічної науки, яка дозволяє об'єднати різні за завданнями, змістом та результатами процеси, що визначають не тільки суб'єктивні характеристики готовності людини до професійної діяльності, а й її здатність до самостійного визначення професійного простору, що забезпечує можливість самореалізації в певному виді праці за будь-яких якісних змін, які відбуваються в тій чи іншій професії у зв'язку з інформатизацією життєдіяльності людини.

Професійне самовизначення є поняттям, що розкриває педагогічний зміст можливості перетворення позиції, потреб та ціннісно-мотиваційних основ ставлення особистості до професійної діяльності.

Професійне самовизначення є педагогічною категорією, яка характеризує взаємозв'язки між змістом педагогічного професійного знання (від визначення об'єкта до виділення педагогічних технологій) та характеристик особистості, розвиток та прояв яких людиною засновується на інформаційно-насиченому педагогічному супроводі. Це дозволяє роздивитись структуру професійного самовизначення особистості як педагогічної категорії, що розуміється нами як процес самоорганізації особистості на основі конструктивного вирішення проблем професійного саморозвитку.

У процесі розгляду професійного самовизначення як педагогічної категорії необхідно виділити дві її складових, які є взаємопов'язаними процесами та розкривають зовнішні та внутрішні чинники цього процесу.

Ми розглядаємо процес професійного самовизначення як процес поетапного проходження особистістю процесів професійного самоусвідомлення, самопізнання, ідентифікації та самореалізації, які дозволяють людині не лише доповнити процес загально особистісного розвитку, а й розкривають особливості взаємозв'язку професійного самовизначення людини із сукупністю зовнішніх чинників, якість реалізації яких визначає ефективність досліджуваного процесу.

Якість професійного самовизначення особистості пов'язана з необхідністю зміни основних компонентів особистісної позиції та системи цінностей людини стосовно професійної діяльності та самовизначення в ній.

Висновки. Професійне самовизначення особистості як педагогічна категорія з одного боку має глибоке науково-практичне обґрунтування з точки зору традиційних механізмів професійної орієнтації, професійного консультування та професійної адаптації особистості, які пропонували людині певний рівень знань про види праці та професійної діяльності. Ці знання визначались у вигляді упорядкованої системи переробленої суспільством та державою інформації. Її передача людині дозволяла забезпечити потреби суспільства в комплектації професійних груп та вирішення завдань, які на думку суспільства, були основою розвитку існуючої соціально-економічної та політичної системи.

Інноваційність та недостатня теоретико-методологічна розробка нового підходу до професійного самовизначення особистості полягає в забезпеченні необхідного державі та суспільству результату на основі вибору особистістю інформації про той чи інший вид професійної діяльності. Виникає необхідність побудови концепції, моделі та розробки програми соціально-педагогічного супроводу особистості в системний процес її професійного самовизначення.

Джерела та література:

1. Вітківська О.І. Професійне самовизначення особистості і практичні аспекти професійної консультації / О. І. Вітківська ; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. – К. : Науковий світ, 2001. – 92 с.
2. Гессен С.И. Основы педагогики: введение в прикладную философию / С.И. Гессен. – М. : Школа-Пресс, 1995. – 448 с.
3. Кавецький В.Є. Підготовка учнів загальноосвітніх шкіл до професійного самовизначення в сучасних умовах : автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.07 / Кавецький Віктор Євгенович ; Тернопільський держ. педагогічний ун-т ім. Володимира Гнатюка. – Т., 2000. – 20 с.
4. Климов Е. А. Психология профессионального самоопределения / Е. А. Климов. – М.: Академия, 2004. – 304 с.
5. Массанов А.В. Психологічні бар'єри в професійному самовизначенні особистості: монографія / А. В. Массанов ; Півден. наук. центр АПН України. – О. : М. П. Черкасов, 2010. – 371 с.
6. Туляев В.В. Організаційно-педагогічні умови підготовки старшокласників до професійного самовизначення у спеціалізованих загальноосвітніх навчальних закладах художнього профілю : автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.07 / Туляев Володимир Володимирович ; Ін-т пробл. виховання АПН України. – К., 2008. – 18 с.
7. Expertise, Competence and Reflection in the Rhetoric of Professional Development // Richard Edwards and Katherine Nicoll // *British Educational Research Journal*. Vol. 32, No. 1 (Feb., 2006), pp. 115 – 131. Published by: Taylor & Francis, Ltd. Article Stable. – Access of mode: <http://www.jstor.org/stable/30032661>
8. Models of Personal Development Planning: Practice and Processes // Sue Clegg and Sally Bradley // *British Educational Research Journal*. Vol. 32, No. 1 (Feb., 2006), pp. 57-76. Published by: Taylor & Francis, Ltd. Article Stable. – Access of mode: <http://www.jstor.org/stable/30032658>
9. The Design of a Career Oriented Human Resource System // Mary Ann von Glinow, Michael J. Driver, Kenneth Brousseau and J. Bruce Prince // *The Academy of Management Review*. Vol. 8, No. 1 (Jan., 1983), pp. 23 – 32. Published by: Academy of Management. Article Stable. – Access of mode: <http://www.jstor.org/stable/257164>.

References

1. Vitkovs'ka O.I. Profesiynne samovyznachennya osobystosti i praktychni aspekty profesiynoyi konsul'tatsiyi / O. I. Vitkovs'ka ; In-t pedahohiky i psykhohohiyi prof. osvity APN Ukrayiny. – K. : Naukovyy svit, 2001. – 92 s.
2. Gessen S.I. Osnovyvi pedagogiki: vvedenie v prikladnuyu filosofiyu / S.I. Gessen. – M. : Shkola-Press, 1995. – 448 s.
3. Kavets'kyu V.Ye. Pidhotovka uchniv zahal'noosvitnikh shkil do profesiynoho samovyznachennya v suchasnykh umovakh : avtoref. dys... kand. ped. nauk: 13.00.07 / Kavets'kyu Viktor Yevhenovych ; Ternopil's'kyu derzh. pedahohichnyy un-t im. Volodymyra Hnatyuka. – T., 2000. – 20 s.

4. Klymov E. A. *Psykholohyya professional'noho samoopredelenyya* / E. A. Klymov. – М.: Akademyya, 2004. – 304 s.
5. Massanov A.V. *Psykholohichni bar'yery v profesiynomu samovyznachenni osobystosti: monohrafiya* / A. V. Massanov ; Pivden. nauk. tsentr APN Ukrayiny. – О. : М. P. Cherkasov, 2010. – 371 s.
6. Tulyayev V.V. *Orhanizatsiyno-pedahohichni umovy pidhotovky starshoklasnykiv do profesiynoho samovyznachennya u spetsializovanykh zahal'noosvitnikh navchal'nykh zakladakh khudozhn'oho profilyu : avtoref. dys... kand. ped. nauk: 13.00.07 / Tulyayev Volodymyr Volodymyrovych ; In-t probl. vykhovannya APN Ukrayiny. – К., 2008. – 18 s.*
7. Expertise, Competence and Reflection in the Rhetoric of Professional Development // Richard Edwards and Katherine Nicoll // *British Educational Research Journal*. Vol. 32, No. 1 (Feb., 2006), pp. 115 – 131. Published by: Taylor & Francis, Ltd. Article Stable. – Access of mode: <http://www.jstor.org/stable/30032661>
8. Models of Personal Development Planning: Practice and Processes // Sue Clegg and Sally Bradley // *British Educational Research Journal*. Vol. 32, No. 1 (Feb., 2006), pp. 57-76. Published by: Taylor & Francis, Ltd. Article Stable. – Access of mode: <http://www.jstor.org/stable/30032658>
9. The Design of a Career Oriented Human Resource System // Mary Ann von Glinow, Michael J. Driver, Kenneth Brousseau and J. Bruce Prince // *The Academy of Management Review*. Vol. 8, No. 1 (Jan., 1983), pp. 23 – 32. Published by: Academy of Management. Article Stable. – Access of mode: <http://www.jstor.org/stable/257164>.

Елова Татьяна. Профессиональное самоопределение как педагогическая категория. Начиная с вводных этапов становления общества, его структур и, как следствие, упорядоченной системы социальных и экономических отношений, человечество осознавало необходимость самореализации в определенной области деятельности, что оказывалось основой самоопределения личности. Таким образом, возникает социально и педагогически обусловленная проблема профессионального самоопределения личности. В статье описано исторический аспект сущности понятия профессионального самоопределения личности, подходы философов, психологов и педагогов к процессу формирования этого понятия в разные исторические периоды развития человечества. Профессиональное самоопределение как педагогическая категория определяется как научное понятие педагогики, которое выражает наиболее общие свойства и взаимосвязь самоопределения личности с ее развитием. В современной педагогической науке профессиональное самоопределение личности изучается с различных позиций и точек зрения: как способность, возможность и готовность человека строить свою жизнь в соответствии с собственной индивидуальностью; как способность к саморегуляции и как способ взаимодействия личности и общества. На основе исторического анализа профессиональное самоопределение рассматривается как педагогическая категория, которая характеризует взаимосвязи и взаимозависимости между содержанием профессионального педагогического знания (от определения объекта к выделению педагогических технологий) и характеристиками личности, развитие и проявление которых человеком основывается на информационно-насыщенном педагогическом сопровождении. Сделан вывод, что инновационность и недостаточная теоретико-методологическая разработка нового подхода к профессиональному самоопределению личности заключается в обеспечении необходимого государству и обществу результата на основе выбора личностью информации о том или ином виде профессиональной деятельности. Следовательно, возникает необходимость построения концепции, модели и разработки программы социально-педагогического сопровождения личности в системном процессе ее профессионального самоопределения.

Ключевые слова: профессиональное самоопределение, профессиональное знание, характеристики личности.

Yelova Tatiana. The professional self-determination as the pedagogical category. Starting with initial stages of incipience of society, its structures and, as a consequence, ordered system of social and economical relations, the humanity realized the necessity of self-realization in certain sphere of activity. It is manifested as the base of self-determination of personality. That is why the socially and pedagogically caused problem of professional self-determination of personality appears. The historical aspects of the essence of the concept of professional self-determination of personality, the approaches of philosophers, psychologists and pedagogues to the process of forming

of this concept in different historical periods of development of humanity are described in the article. The professional self-determination as the pedagogical category is determined as the scientific concept of pedagogy, which expresses the most general properties and the interconnection of self-determination of personality with its development. The professional self-determination of personality in modern pedagogical science is determined from different points of view as the ability, capability and readiness of the person to build ones own life according to ones individuality; as the ability for self-regulation and as the way of interaction between personality and society. On the basis of historical analysis the professional self-determination is considered as the pedagogical category, which characterizes the relationships and interdependences between content of pedagogical professional knowledge (from the determination of the object to the allotment of the pedagogical technology) and features of the personality, the development and manifestation by person of which is based on the informative saturated support. There is made the conclusion, that innovative character and insufficient theoretical methodological elaboration of new approach to the professional self-determination of personality lies in the providing of needed by state and society result on the base of choice of personality of information about one or another kind of professional activity. So, there is the necessity to build the concept, model and elaboration of the program of social pedagogical support of the personality to the system process of ones professional self-determination.

Keywords: professional self-determination, professional knowledge, personality characteristics.

УДК 378.1(477)

Олена Кравченко –
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка» (м.Старобільськ)

Моделювання як механізм стратегічного розвитку університету

У статті обґрунтовується процес моделювання як механізм стратегічного розвитку університету. Проблема моделювання стратегічного розвитку університету займає важливе місце в системі управління навчальним закладом. Метою статті є теоретичне обґрунтування моделювання як механізму стратегічного розвитку університету. Методологічними засадами дослідження є теорія моделювання, положення стратегічного менеджменту та управління навчальними закладами, системний та синергетичний підходи. У статті акцентується увага на особливостях моделювання як механізму стратегічного розвитку університету, розкриваються умови здійснення зазначеного процесу. Визначено переваги та недоліки моделювання стратегічного розвитку університету. Доведено, що у практичній діяльності моделювання стратегічного розвитку університету є складним механізмом, який, у свою чергу, містить сукупність регламентуючих правил, законів, процедур та особливостей взаємодії між суб'єктами та об'єктами управління.

Ключові слова: моделювання, механізм, стратегічний розвиток, університет, управління.

Постановка проблеми у загальному вигляді та зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Перспективи успіху сучасних університетів значною мірою залежать від управління їх стратегічним розвитком. Стратегічний розвиток університету є відповіддю на цивілізаційні запити суспільства, орієнтиром виживання в жорстоких умовах конкуренції, способом підвищення рейтингових позицій навчального закладу. Сучасні реалії свідчать про те, що університетам потрібні нові дієві механізми управління стратегічним розвитком. Отже, закономірно виникає теоретичний та практичний інтерес до механізмів стратегічного розвитку сучасного університету. У свою чергу, дослідницький інтерес викликають сутнісні ознаки та форми прояву такого явища, як стратегічний розвиток вищого навчального закладу. Незважаючи на істотний інтерес до управління вищими навчальними закладами з боку державних службовців, економістів та управлінців, залишаються нерозв'язаними завдання з визначення механізмів стратегічного розвитку та способів його удосконалення. Отже, існуюча проблема зумовлює необхідність розгляду процесу моделювання як механізму стратегічного розвитку університету.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної